

Sermonem XLIV, qui nobis visus est supplementum quoddam sermonis 167 appendicis Maurinensis, ideo admisimus quod in codicibus Florentino et Cassinensi reperitur cum nomine sancti Augustini, et aliunde sermo 167 appendicis a Benedictinis expunctus est ex authenticorum catalogo, nulla solida allata ratione, sed quia habere quippiam auctoris ignobilis visus est; quod certe argumentum non potest evertere duorum antiquorum codicum testimonia. Augustinianæ methodo plurimum conveniunt quæ de partibus mundi dicuntur, cum ex dictis sæpius ludat circa numeros. Quæ autem, italicis adhibitis, irrisui traduntur, non tales sunt ampullæ, quales apud Augustinum nunquam occurrant. Voces *quadriformis*, *rutilans ignea sanctitate*, *refrigerium sanctificationis*, *amœnatus rorante flamma caminus*, nihil ridiculi complectuntur, cum præcipue verbum *amœnare* sit familiaris sancto Cypriano, qui sicut et Augustinus, latinam africane linguam loquebatur.

Sermoni XLV in argumento præposuimus hæc verba: *Manifestus est sancti Augustini stylus*; nec immerito. Rhythmus, qui nobis exprobratur, est præcipue Augustinianus typus ex allatis superius D. Feller verbis, laudatisque exemplis.—Libidinem arieti comparare nullo modo repugnat.—Verbum *minorari* non nisi a nesciente Scripturas dici potest verbum mediæ ævi, cum quatuordecim vicibus legatur in Veteri aut Novo Testamento, cujus versio vel ante Augustinum existebat, vel a sancto Hieronymo fuit correctæ, præsertimque apud sancti Pauli epistolam ad Hebræos, ubi tam nota illa reperiuntur:

Modico quam Angeli minoratus est (1).—Juxta latinæ linguæ ingenium pariter scribi potest *servare fidem domino suo*, et *servare fidem domini sui*, sicut olim habebatur in Parisiana sancti Dionysii prosa, *hic constructo Christi templo*, quod in nova editione, utrum bene dubito, correctum est secundum adversarii beneplacitum, *hic constructo Christo templo*.—Si oppositio inter verba *in occulto* et *ex integro* non satisfacit critici sagacitati, satisfacit rhythmo, cui sæpius apud Augustinum plus indulgetur, quam foret necessarium.—Satis autem de ablativo post præpositionem *in* disseruimus, ut nihil ibi addendum supersit.—Verbum activum *amplectebat*, quod deponenti *amplectebatur* prætulit auctor propter rhythum, est latinissimum, legiturque apud Plautum, qui probabiliter non erat mediæ ævi scriptor; habet autem regimen, quod cæcutiens sane propter vituperandi cupidinem non vidit criticus, nempe *puerum*, quod ab ambobus verbis *diligebat* et *amplectebat* gubernatur.—Posuit auctor *videretur*, non autem *videret*, tum propter rhythum, tum quia revera dicendum erat *videretur*, ut legenti patebit.—Nulla exaggeratio in asserendo ita mortiferos esse in muliere odores, ut homo vel ferreus possit ab iis facile moveri; nimis hoc noverrunt seductionem viri affectantes mulieres; nimis et ipsi viri seductionis laqueum incurrentes.—Restat ergo singularis assertio, qua Joseph Pharaoni regi servisse dicitur. Sed ad solvendam difficultatem sufficiebat nota a nobis posita ad inferiorem paginæ marginem, cujus hic est

(1) Hebr. 11, 9.

tenor : « Non Pharaoni regi, sed ejusdem spadoni, ut » dicit Augustinus quæst. in Genes. cxxxvi, servivit Joseph; unde credendum est aut sanctum Doctorem loquendo lapsu memoriæ, aut amanuensem scribendo » attentionis defectu errasse. » Quid autem frequentius apud Patres quam leves isti defectus? Sic, ut loquar solummodo de quibusdam, quos in nostra Collectione correximus, vide tom. 71, fol. 537, sanctum Chrysostomum Zachariam pro Aggæo laudantem; tom. 72, fol. 592, primam beatitudinem esse lacrymas dictitantem; tom. 88, fol. 287, Joseph centum annos natum fuisse asserentem, cum mortuus est, licet juxta Scripturam annos decem supra centum attigisset. Quid ad hæc Benedictini? Erravit notarius, aut humanum aliquem memoriæ lapsum passus est orator; nec ideo has Chrysostomo abjudicant homilias. Audi autem quid de eodem Joseph domino pronuntiet in Psalmo XLVIII, n. 9, tom. 72 nostræ Collectionis fol. 337: « Uxor Pentaphræ Ægyptia annon erat *regina?* » annon toti Ægypto præerat? annon maximam habebat » potestatem? » Quid iterum ad hæc Benedictini? Est trope, est inusitata figura, est exaggeratio oratoria; nec idcirco Chrysostomum ab hac oratione alienum declarant.

Sermo XLVI aliquas habet sententias, quæ ad tres sancti Augustini sermones accedunt, et inde ejus arguitur, nedum impugnetur authenticitas. Objectiones nullæ. — Bene proferuntur hæc verba, *cum Christus aspiceret, et cum videret*, nec ita sagacem animum a Deo sortitus sum, ut in quo hæc dicta claudicent, pos-

sim apprehendere. — Alia ista verba: *Sycomorus ficus fatuæ sunt*, juxta latinæ regule defendi possunt, cum *ficus fatuæ* plurali numero adducantur. — Nulla insulsa *epexegis* (quanta doctrina!), si orator auditoribus evolvat naturam arboris in regione ubi loquitur penitus ignotæ, et prudentius inde insinuabitur, ut fecimus nos, ex eo quod sermo habitus fuerit in Africa, clarius apparere Augustinum ejus esse auctorem. — Sed advertat lector continuam critici perfidiam. Codex deficiens negationem affert, quæ orationis sensum impedit; negationem hanc nec probare possumus, nec propter codicis reverentiam penitus tollere. Hanc ergo intra parentesim ponimus; ut intelligat lector illam verum esse mendum, et pro nihilo computandam. Ipse autem scribere non veretur; (*sic editores*); ut credatur sane ab iis qui ad textum non possunt recurrere, editores in absurditatem incidisse. De quo quid judicet lector videbit.

Non paraphrasis est sermonis 273 et 275 Sermo XLVII, sed diversa est oratio, quæ ejusdem auctoris cogitata aliter expressa complectitur. Criticus qui valde obtusam videtur habere intelligentiam, cum latinorum verborum assequenda est significatio, exclamat post voces *inexplicabili affectu* (Sic sine verbo!), et non attendit bene verbum et clare exprimi, imo et duplex occurrere, nempe *amplecti et osculari vellemus membra* martyris, et quidem *inexplicabili affectu*. Nec capere potest quomodo sit *inexplicabilis affectus* erga Vincentium *in tantis virtutibus*; et certe tantæ illæ virtutes causæ sunt præcipuæ, cur tantus sit affectus ut explicari ne-

queat. — Non male dicitur, sed bene, sed optime martyri *naturæ arreptam esse figuram*, qui jam hominis figuram non habebat, et ossa ejus esse *extendendo separata* in equuleo, *exarando nudata* cum ferreis pectinibus. — Adverbium *perniciter* italicis distinctum displicuit sane critico, sed perperam, cum a Tito Livio, qui sane latinum callebat idioma, fuerit usurpatum. In fumum ergo evanescent omnia contra hunc sermonem congesta argumenta.

Sermo XLVIII ideo rejicitur ab adversario quia rhythmis abundat; sed quia rhythmis abundat, ideo a nobis admittitur. Omnes enim genuini sermones de sancto Vincentio, de quo hic noster disserit Doctor, rhythmis pariter abundant. Sic incipit primus post unam introductivam phrasim: « Vicit in *verbis*, vicit in *pœnis*; vicit in confessione, vicit in tribulatione; vicit exustus *ignibus*, » vicit submersus *fluctibus*; postremo vicit *tortus*, vicit » *mortuus* (1). » Secundus sic quasi ab initio se habet: « Erat videre invictam martyris animam contra insidias » antiqui *hostis*; contra sævitiam impii *judicis*, contra » dolores mortalis *carnis*, acerrima conflictatione certan- » *tem*, et in adjutorio Domini cuncta *superantem* (2). » Tertius ita exorditur: « In Passione, quæ hodie nobis » recitata est, evidenter ostenditur *judex ferox*, *tortor* » *cruentus*, *martyr invictus*, in cujus corpore *pœnis* » variis exarato jam tormenta *defecerant*, et adhuc mem- » bra *durabant*. Tot convicta miraculis persistebat im- » *pietas*, tot vexata suppliciis, non cedebat *infirmitas*;

(1) Serm. CCLXXIV, n. 1. — (2) Serm. CCLXXV, n. 1.

» agnoscatur ergo operata *divinitas*. Quando enim cor- » ruptibilis pulvis contra tam immania tormenta *duraret*, » nisi in eo Dominus *habitaret* (1)? » Quartus vero hæc in principio exhibet: « Qualis decoris habebat *Spiritum*, » cujus fuit et *cadaver invictum*? Dominum confessus » est *vivus*; inimicum superavit et *mortuus*. Quid pu- » tamus, *fratres*, quod istum honorem providentia et » consilium omnipotentis Creatoris cum etiam defuncto » corpori *detulit*, martyri aliquid *præstitit*? Quid enim? » si non *sepeliretur*, ignorabat ille unde *suscitaretur*? illi » et in victoria *corona*, et in resurrectione servata est *vita* » *æterna* (2). » Post talia exempla repudiare sermonem de Vincentio ob hanc solam causam, quod rhythmis abundat, quid est nisi publice confiteri aut magnam in legendo Augustino incuriam, aut majorem in vituperando malitiam.

Nihil complectitur Sermo XLIX, quod illum sancto Augustino indignum possit ostendere. Si aliquid declamatorium exhibet, optime potest supponi hunc esse foetum junioris Augustini, cum certum sit beatum Doctorem ex rhetorices studio nuperrime exeuntem, non statim perfectionem, amissis subito prioribus defectibus, attingisse. — Verbum *crapulari*, non modo Augustinianum est, sed et Biblicum, juxta illud: *Tanquam potens crapulatus a vino* (3). — Vox neutra *pejus*, quam criticus probabiliter supponit esse *adjectiva*, et minime quadrare potest cum substantivo masculino *ventum*, *ad-*

(1) Serm. CCLXXVI, n. 1. — (2) Serm. CCLXXVII, n. 1. — (3) Psal. XXXVII, 65.

verbum est, ab ipso Tullio usurpatum; quod si minus placet, admittat criticus mendum esse scriptoris, et mutet *pejus* in *pejorem*; non obsisto; sed mutatio non est necessaria.— Phrasis ista: *Da sufferentiam timori*, non barbarum sonat; rhythmusque solitus Augustino authenticitati plurimum favet.—Restat igitur omnibus directis contra nos telis, unum mendum typographicum, quo scriptum est *certari* pro *certare*, quod corrigas.

Miserrimum esse Sermonem L pronuntiat criticus, et annotare prorsus negligit illum tamen trium codicum auctoritate firmari, quod certe non erat silentio prætermittendum. Exordium quod breve est, et conclusionem quæ est brevior citat, sed consuetæ insistens malitiæ, ipsum dimittit sermonem, imo et ultima verba referens, plura omittit, ex quorum absentia fit ut nullus supersit sensus.—Exclamationis punctum huic affigit sententiæ: « Non valet, nec immerito! » ubi quæ sit exclamationis causa non deprehendo.—*Laudem Pauli laudare* evidens est scribentis erratum, sicut et *præcedentium patrum* pro *præsentium*, et *vestigia imitantes* pro *vestigia sectantes*. Hæc sane corrigere debueram, sed tanta in hoc sermone codicum menda sustuli, ut quædam alibi occupatam mentem fefellisse non ita mirum videri debeat. Gratias autem critico, qui ad textum expurgandum in quibusdam lumen suppeditat.

Percurrat lector sermonem Benedictinum 279, et illum cum Sermone nostro LI conferat, et aperte videbit non unum esse alterius paraphrasim, sed utrumque esse ejusdem oratoris foetum, easdem cogitationes, ut sæpius

de eadem re disserenti accidit, alio modo refricantem.— Vocem *tenuiter* impugnas; sed Tulliana est.— Impugnas et vocem *Evangelistas*, quia alibi dixit Augustinus *Evangelistas* et *Apostolos*, quasi *Apostoli* non fuerint *Evangelistæ*, aut sanctus Augustinus necessitatem habuerit semper et ubique de alterutris loqui.— Utrum bene vel male scindatur sermo in uno codice, non autem in altero, nihil prorsus ad authenticitatem confert.— Subaudiendum putavimus verbum *prodesse*, quod facillime omitti potuit, sicut et multa alia apud probatissimos codices aliquando omittuntur.— Hæc verba: *Non ista dilatio mea sit inflatio*, criticus italicis distinxit, ut puto, quia illa non intellexit; sed mihi significari videntur quod *ista* dicentis *dilatio* non debet fieri *inflatio*, id est, iræ causa audientibus.— Quod *parodiam de theatro* vocat, nihil aliud est quam pulcherrimam eloquentiæ figuram, qua orator supponit se ab auscultantibus interrogari, et illis solutionem difficultatum evolvere. Si talis figura, quæ ita sæpe apud probatissimos sermocinatores reperitur, *parodia* est *de theatro*, quot *parodiæ* apud Christianos prædicatores, et quot suscitata ab initio in Ecclesia theatra.— Phrases quas duobus in columnis oppositis repræsentat, easdem cogitationes complectuntur, sed non iisdem verbis conceptas. Hinc non modo non nocent, sed potius favent authenticitati sermonis.— Exclamat et stupefactionis notam apponit voci *jam dudum*, quippe quod hic significet *jam antea*; et nescit sane hoc verbum ita acceptum, esse omnino Augustinianum, ut patet ex uno sermonum, quos hic non legendo forsitan alle-

gavit: « Et dixeram jamdudum, quia caput in cœlo est, » pedes in terra (1).»— Similem affigit notam voci *forte*, quamvis vera sit et legitima, cum adducta comparatio sit accommodatitia, non litteralis.— Si in Sermone Benedictino vox *prorsus* verba Pauli bene afficit, non minus bene hic afficit verba auctoris, cujus talis est sensus, Esto fuerit minimus, tamen fuit saluberrimus. Optime a Domino dicitur *ignorata mulier*, sed figurate, cum Christus quasi dubitando dixerit: *Quis me tetigit?* quanquam apprime sciret a qua fuerat tactus. Hinc licet *plus quam satis* de hoc sermone dixisse sibi videatur criticus, non satis ad convincendos omnes certissime dixit.

Nullibi magis apparet ejusdem malitia, quam in suo de Sermone LII judicio. Primam enim phrasim allegans, statim addit: *Ne constructio quidem grammaticalis cernitur.* Et simul non refert hæc nostra verba: « Unicus » nobis occurrit codex, et quidem in multis deficiens, » atque ideo corrigendus in multis. » Non affert nostram ad hæc verba notam: « Sic codex; plura verba videntur » abundare; legendum esse crediderim: *Recte primum » nomen in eo persecutoris agnoscitur.*» Quo nomine talis vocetur perfidia, ipse pronuntiet lector. — Editores Collectionis selectæ in absurditatem delapsos, posito exclamationis puncto, supponit, qui verbum *faceret* addendum unæ sententiæ judicaverunt, et non attendit hoc aut simile verbum ita esse necessarium, ut eo detracto, nullus jam subsistat sensus.— Ultima autem verba critici integra sunt referenda, ut clarius pateat quæ sit

(1) August. Enar. in Psal. xc, n. 6.

eloquentiæ notitia in eo qui ubique exagitat *eloquentiam sæculi in decrepitam senectutem delapsi*. Auctor dixerat, et facunde quidem: « Video, beate Paule, quibus » corona debetur meritis tuis; sed respiciens, quod fuisti, » agnosce; Dei dona sunt ipsa merita tua. » Quibus hæc sapienter simul et urbane addit adversarius: « Tu-ne, » simia, in mentem revocas Paulo, quid debeat *agnoscere.* » Cui respondeo non memoratis eloquentiæ regulis, qua sæpe adhibetur ista figura, unde admoneri videtur quidam etiam sanctus, non de eo quod facturus est, at de eo quod fecit, ut virtus inde clarius elucescat, sed opposito ipsius sancti Augustini exemplo sic Paulo loquentis: « Accepisti ergo, Paule, quod tibi non » debebatur. Dic jam securus quid tibi debeat, dic » jam... dic Domino tuo, dic securus, dic certus, dic » fiducia plenissimus: Ego eram antea in malitia mea, » usus sum indebita misericordia tua; corona ex debito » munera tua (1). » O Augustine, quam audax es! tu ergo revocas in mentem Paulo non solum quid debeat agnoscere, sed et quid debeat dicere!

Quæ de Sermone LIII dicit criticus injuria est, non ratio. Non placuit nobis Benedictinorum judicium, præsertim cum non inter manus haberent argumentum novum illis prorsus ignotum. Ad hoc nihil respondetur, nisi ista: « Argumentis suis refutare student Benedicti » nos, qui, *quando tales adversarii litigant*, advocatis » non egent. » Suscipiat, quæso, criticus humillimas pro sua urbanitate gratias; videat autem lector, si talia

(1) August. Serm. cccxix, n. 6.

ad confirmandam veritatem sufficiant. Unum additur petendo, an Augustiniana sint hæc verba: « Quid est » quod rugientis poli mugit arcanum; » cui respondemus nihil prorsus obstare quin hæc sint Augustiniana, cum nec contra grammaticam, nec contra fidem peccent.

Sermonem LIV eloquentiæ fervorem habere non negat criticus, imo et esse veteris alicujus Patris, sed ita infensus est ineditis sermonibus, ut illos paratus sit cuilibet Patri potius tribuere quam Augustino. Integram affert paginam, cui laudes tantummodo competunt. Quid igitur supersit quod annotetur non video, nisi ineptam hinc etiam esse interrogationem, cum ita sciscitetur criticus: « Si penitus voluerimus effugere *maculam*; (quamnam?) » Cui respondemus: *Omnem*. Sic Latini loqui solent, ut quando substantivum indeterminatum ponitur, omnia in se complectatur. Dicitur ergo *si voluerimus effugere maculam*, sicut et quotidie dici potest: *Si voluerimus effugere peccatum?* cui dicto absurde subnecteretur hæc questio: *Quodnam?*

Sermo LV ex codice multum defectuoso extrahitur, cujus menda non nisi difficillime corrigere potuimus, imo nec potuimus semper. Hinc multa dura sunt, quæ plana forte essent, si vera adesset lectio. Hinc crederem non fuisse primitus scriptum *impetus*, sed *sonitus*, non *rososque*, sed, *virgineosque*, non *colles*, sed *calles*; non *Herodias*, sed *Herodiadis filia*; non *transfudit*, sed *transfluxit*, nisi mavis *se transfudit*; non *in longum elongetur*, ubi manifestus deprehenditur scribentis error easdem litteras iterantis, sed *in nimium* aut *in in-*

fnitum. Hæc, quæ emendare non ausi sumus, reformare si audeas, nihil jam inepti remanebit. Nam Davidis vox prophetica non male nominabitur *regalis fistula*; latinissima sunt verba *urget terram*; optime scribitur *distortam perfidiam corrigite*; Tullius dicere non dubitasset *torvo contempsit vultu...., impudicis rotata flexibus...*, *cupido per impuras lasciviæ epulas solvitur...*, *ne nostrum populo Dei otiosum videatur officium...*, *prænotata statim astringo*. Hæc certe non barbarum sonant, nec librariorum arguunt fraudem. Remanent verba *cujus causa proponitur*, quæ corrigendo, ut potuimus, ex inintelligibili sententia extraximus, et quæ aut accipere potest criticus, aut rejicere, quin ulla exurgat de authenticitate dubitatio, cum mendum patens adsit.

Sermo LVI ideo sapere medium ævum asseritur, quia, ut critici verbis utar, *cantillat*, id est, probabiliter ex allatis exemplis, quia rhythmus continuum prosequitur. Quæ objectio, quantum aut potius quam parum valeat ex antea dictis satis demonstratum est. Loca citata nihil exhibent quod Augustino non conveniat, nisi forte vox *præsidia*, quam mendosam puto, et pro qua mallet legere *præsidium*, aut potius aliud fœmininum substantivum, ut servetur rhythmus.

Sermo LVII ab ipso critico Augustinianum esse agnoscitur, de quo exinde nulla remanet difficultas; sed cum timere videtur, ne aliquem forte ex hoc superbiæ sensum percipiamus, multas et etiam graves intermittere curat incusationes. Nostram primo fidem in dubium re-

vocat, quod nunquam dixerimus, ut P. Frangipane, codicem esse lacunis interceptum; et certe non potuimus dicere, quod non erat; sed innumeros ejusdem codicis errores corrigere aut indicare nunquam negleximus. — Mendum aliquod suspicatur in hac sententia: « Sed » quem vides hominem, Joanne major est, et tamen » non est dignus solvere corrigiam calceamenti ejus. » Huic plane judicio assentior, et libenter legerem: « Sed » quem vides, homine Joannes major est, » quo posito, omnia optime quadrant. — Eadem attingere Augustinum, ac pluribus aliis in locis, agnoscit, sed simiam ibi non videre dignatur; dicta tamen quaedam omittit tanquam superflua, sed quæ leguntur in codice. — Citat hæc verba: « Rapina est usurpati, sicut » Adam; rapina illi facta sunt ista; » et addit: *In his verbis depravatio est.* Sed nulla adest depravatio; defecit solummodo legentis intellectus. Sensus enim est, æquare se Deo esse rapinam usurpati, sicut fecit Adam, cui ista facta sunt rapina, quod æqualem esse Deo voluerit. — Huic sententiæ, quæ legitur ita in codice: « Ista » suggestio *homini Diabolus* fecit per suam superbiam » participem; » istam correctionem afferre tentavimus: « Per istam suggestionem hominem Diabolus fecit superbiam illius suæ participem. » Aliam proponit criticus dicens: « Ista suggestio *hominem Diabolo* fecit per suam » superbiam participem. » Quam certe correctionem minime rejicio, modo non affirmetur illam codicis vestigia satis presse secutam esse, cum in duobus verbis a codice dissentiat. Mihi tamen placet illa, eamque inter errata

admittere, veritatis solius sectator, propono, cum dehinc mutatione necessaria verbi *tuo* in *suo*. Incusatur inferius vox *ergo*, quæ legitime additur, sicut et conclusio, quæ nihil aliud est quam resumptio propositionis et confirmatio argumenti. Quod in parenthesi concluditur utrum sit glossa alicujus lectoris, an scriptoris explicatio, videant doctiores; ego dubius remaneo.

Percurrat lector Sermonem LVIII, et intelliget quam mutationem afferre possit malitia varias partes truncando, ut omnia irrisui exponat. Videbit enim *æquali fide* honorandos esse ambos Apostolos; *perpetuitatem cælestis gloriæ mundum universum bene confiteri*, dum in Apostolis *vitæ sæculorum*, id est, vitæ præsentis *finem recolit*; optime et eleganter dici Petrum, ex piscatore irrationalium, piscatorem hominum factum *non posuisse retia, sed mutasse*; eum deinde *fontes potius amasse quam maria, nec tam abstraxisse quos occideret, quam mersisse quos levaret, aut lavaret*; nam utrumque dici potest, et utrumque lectoris judicio dimisimus, quanquam criticus mendaciter asserat nos maluisse *lavaret*, qui solummodo diximus: *Forte lavaret*, et quidem in nota, relicto in textu *levaret*. Quoad autem verba *rabiosam feritatem obsecundans*, nihil aliud offerunt quam correctionem vocibus inintelligibilibus et mendosis propositam, quæ vel admitti vel rejici potest, sine authenticitatis præjudicio; non hoc indicare neglexisset recti judicis fides, quod dissimulavit judicis iniqui perfidia. Rebus autem attentius perpensis, adhibitam correctionem non sufficere fateor, et loco hujus incorrectæ